

סודות התורה וגבורה

אחר שביארנו במאמר הקודם איך היום של ל"ג בעומר מורה על מיתוק הדינים, שהם אחוריים על ידי "אלקים חיים" שהוא סוד עלמא דבינה, ואיך שלשון תרגום מורה על זה במיוחד נתבונן קצת על בחינה אחת של החכמה שזכה רשב"י לגלות, הלא הוא חכמת הנסתר, תורת הקבלה, כי כשמסתכלין על מהות הענין של תורת הסוד רואין שיש קשר חזק בין הסוד ובין התבונה של גבורה¹.

ואביא משל לזה כי כשמסתכלין על הקרקע של העולם רואין דברים העומדים עליו וגם הצמחים שמתגדלים ממנה, אבל אי אפשר לעין הגשמי להסתכל לתוך הקרקע ולראות העומר תחת שיורד להתהום שנמצא תחת הקרקע, ואם רוצים להגיע לדברים העומדים תחת הקרקע צריכים לשבר הקרקע בכל מיני שבירה בכדי לראות העומק שבתוך הארץ, ופשוט ומוכן שבכדי לשבור הארץ החזקה נצרך לפעולה של גבורה חזקה, דהיינו התקבצות הכוחות לתכלית אחד שהוא לשבר הקרקע, וכמו כן בנמשל, כי כשמסתכלין על פשטי התורה שהוא בחינת הקרקע שנראה לעינים, רואים כל מיני דרשות והשגות של תורה שעומדים ונצמחים מתוך הפשט, אבל כדי להגיע לפנימיות התורה שהוא חלק הסוד שטמון בתוך הפשט² צריכים כח של גבורה להכנס לעומק הדברים, וכח הגבורה הזו נמצאת בין בשכל ובין בנפש הלומד, כי צריך עוז ואמונה חזקה לשבר תפיסת החיצוני הנראה לעינים ולהכנס לתוך הרובד הפנימי שאין לה "מציאות" כמו שאנו רגילים לבאר "מציאות", וכן בשכל ומוח, צריך להיות עז וגיבור, מלובש בכל מיני כלי זיין להלחם ולשבר חיצוניות הדברים ולהגיע לתוך עומק עמקם של הדבר³. ועל פי זה מובן הרמ"ז שאמורה על מהות הדבר⁴ שגבורה, גי' רי"ו, הוא גם כן גי' עומק, כי בכדי להגיע לעומק הדברים צריכים כח הגבורה, ועל פי הקדמה זו אתחיל לבאר כמה דברים העומדים ברומו של עולם שמורין על הקשר בין תורת הקבלה וכוח הגבורה ושורשו מדת

¹ ומובן שמדברים עכשיו על פרט אחד בלבד שהוא דרך אחד לראות חכמת הסוד לפעני"ד ולא ח"ו קובעין שזה הוא כללות הענין - אלא אדרבה הפרט הזה נמצא בתוך פרצוף הכללי של חכמת הסוד ויש דברים ארוכים בזה איך הפרצוף נבנה דוקא מפרטים נפרדים ונעשים אחד ואכמ"ל.

² כידוע שהסוד והפשט אינם דברים נפרדים ח"ו אלא תפיסה משונה של אותו הדבר, דאיהו התורה, איש לדרכו, ועיין דברי הגאון רבי מנחם מענדל משקלאוב זי"ע בהקדמתו לפירוש הגר"א למשלי ועיין עוד דברי הפחד יצחק, פסח מאמר () בענין פרד"ס התורה.

³ עיין באריכות בספר אדיר במרום בתחילת הספר אודות כל הכלי זיין, כמו חרב, קטרא, קשת ומגן הנצרכים לבעלי החקלא קדישא להכנס פנימה לתוך תורת הסוד, ומבואר בע"ה לעיל.

⁴ עיין דברי הראי"ה (אורות הקודש) שרמז ר"ת ראה מה זה.

הבינה, לא אכנס עכשיו לסדר השתלשלות של חכמת הנסתר שמתחיל בהר סיני ביחד עם נתינת תורה שבכתב, אלא עם רבי שמעון בר יוחי, שגלה הדברים על ידי רשות משמיא יותר מכל הקודמים לו, ואחריו רבינו האריז"ל שזכה לגלה אור חדש דאיהו ישן על תורת הנסתר⁵.

כבר ביארנו לעיל שהתגלות ספר הזוהר דוקא מתוך יסורין המרים של המערה מורה על ההתגלות של אור מופלא מתוך החושך, בסוד "יתרון האור מן החושך" והפיכת מרירו למתיקו, ולכן אפשר להבין דברי הרמח"ל בספרו אדיר במרום (ט"ז) וז"ל, "כי בהיות נוקבה בבחינתה לבד היא דין חושך שהסט"א אוחזת בה - אך בהמצא בה תשלום מציאותא מצד אימא, בסוד המאנין האלה שלה, אז דיניה ממתיקים והיא מתוקנת תיקון גדול כנודע, שכל התגלות הזוהר והקבלה היתה מתוך חושך עצום אלו וזכה בתוך מערת צורים, כי דוקא משום באין האור הגדול בסוף חשוכא ובתר נהורא, התהפכות הדינין לדינין קדושין" עכ"ל, ומאריך המחבר שם לבאר פעם אחר פעם שזה סוד דברי רשב"י כשאמר "והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע" דהיינו כל התגלות הזוהר היה באמצעות אימא עילאה, עלמא דבינה. נמצא שכל הגילוי של הזוהר, דאיהו שורש חכמת הסוד היתה על ידי הנהגת הבינה, ששם נמתקין כל הדינים וכל החושך של יסורי המערה בפרט, וכל הדינין והיסורין של כל העולם בכלל, וידוע כבר שאף על פי שהזוהר הקדוש נתגלה על ידי רשב"י מכל מקום, על פי הנהגה הנסתרת של הקב"ה בסוד "נורא עלילה על בני אדם" לא התגלה בתפוצות העולם עד סוף אלף החמישי, וזה הענין היה על פי ההשגחה העליונה, שברוב חסדו יתברך ראה בזמן ההוא נצרך מיתוק גדול לכל הדינים שנתרבו על הקדושה ועל ידי התגלות הזוהר, שענינו בכללות הוא גילוי נורא של התהפכות הדינים והחושך לאור גדול, נמתקו כל הדינים, וז"ל של ספר הקדוש ויקהל משה (מאמר בסוף הספר), "וליבן וצירף וטיהר את כל המקומות שהקליפות היו שוברים אפילו מלאך המות היה מוכנע לפניו, וכל הדינים בכלל, ושלח הקב"ה האור הגדול הזה דייקא באלף החמישי מתוך החושך הגדול שהוא יומא של הוד, בסוד כל היום דוה, והודי נהפך עלי למשחית ראינו אור גדול אור שבעת הימים ולהגן עלינו ולהציל אותנו מכל המקטרגים על הקדושה בלימוד רזי תורה וכו' עכ"ל⁶ ונודע שכל דיני ההוד דאיהו בקו השאמל אם בינה וגבורה נמתקים על ידי אימא עילאה המתפשטת עד הוד כמבואר ... מובן איפה שכל הגילוי של רזי

⁵ והרוצה לראות סדר ההשתלשלות של חכמת הנסתר בכל דור ודור עד מתן תורה, עיין הקדמת המחבר לספר הקדוש ברית מנוחה, ועיין עוד בספר שיח יצחק () להרב המקובל יצחק בן-זכרי שליט"א באריכות.

⁶ ועיין בספר סור מרע ועשה טוב עם הערות של בעל בני יששכר שמביא דברים אלו ומאריך עליהם, ועיין גם בדברי הלשם שבו ואחלמה בספר הביאורים () ואודות התגלות רזי תורה בזמן מיוחד המכוון על פי הנהגת הנסתר של הקב"ה עיין הערה () במאמר אודות בינה לגבי היכולת או אי יכולת לעסוק בסוגיית הבינה ואכמ"ל.

תורה הם בבחינת הארת הבינה, שורש כל הדינים ושורש המתקתם, ועל פי זה מובן דברי האר"י (שער מאמרי רשב"י על סבא דמשפטים ק:) ששורש רשב"י היה מאורות מקיפין, ולכן זכה לצמצם ולהתלבש סודות התורה עד כדי יכולת של קבלת הנבראים, וידוע שכל המקיפין הן בבחינת נוקבה ודין כמבואר במבוא שערים () ועל ידי זה היה לרשב"י הכח לצמצם הדברים כי פעולת הנוק' היא תמיד לצמצם הדברים בסוד שורש הכלים⁷.

וכל זה מובן כשנעמיק קצת באחד העניינים העיקרים של תורת הסוד, כי בתוך חכמת הנסתר יש אריכות גדול על מציאות הרע והקליפה, איך נתהוו ומה פעולתם. ונודע שהקליפין העליונים הם שורש הדינים והגבורות שרואין בעולמנו התחתון, וכל זה מבואר בטוב טעם ודעת בתוך דברי הזוהר בכלל ובפרט בהאדרות וספרא דצניעותא שעוסקים בסוגיית המלכין קדמין ושורשי הסיגין והדינין שבבריאה, והחוט המקשר את כל הסוגית ביחד הוא ההכרה וההבנה העמוקה שכל הרע וכל הדינים שבעולם מושרשין מעלה מעלה עד שמגיעים למקום מחצבם ושם "כולו הפך לבן", כי שם בשורש דשורש של כל הגבורות מתהפכין כל הדין להיות חלק בשם נפרד מרצון העליון של הקב"ה, וכל תכליתם ותכלית העולם הוא לגלות הטוב הנורא שצפון בתוך כמה לבושין והסתרות העתידה להתגלה בעז"ה, ועל הכנה כזו כתב המקובל רב מנחם מענדל משקלאב זי"ע בספרו מים אדירים () שכל התכלית של חכמת הנסתר איהו לגלות שכל הגבורות וכל הדינים הם הם גבורות ה' וגבורות קדושים, והוא סוד הכתוב בתחילת פרקי דרבי אליעזר, "מי ימלל גבורות ה' ישמיע כל תהילתו", שרק יחידי סגולה יכולים להבין שגם מן הגבורות "ישמיע כל תהילתו", שמתוכם מתגלה גם כן הכבוד שמים שעלה תחילה ברצון ה'. וה"ימלל" דאיהו המיתוק של כל הגבורות הוא רק על ידי "מי", עלמא דבינה, שורש הגבורות ושורש של תורת הסוד ומשום שתורת הסוד ענינו התגלות דבינה ששם נמתקים כל החושך והדינים, מובן למה אחד מעיקרי החכמה הוא הבנת ומיתוק סוגית הרע שבבריאה. ועיין בספר הקדוש עץ חיים לרבינו האר"י שמביא חקירה א' שכבר דנו בה כל הראשונים, מין למינו, והוא חקירת הסיבה של בריאת העולם, דהיינו למה נצרך, כביכול, הקב"ה לברוא את העולם עם ריבוי הנמצאים שבתוכו. ושם בשער א' ענף א' מבאר האר"י שהסיבה הוא בכדי שהבורא יתברך תהיה שלם בתכלית השלימות, וזה אפשר, כביכול, דוקא על ידי יציאה של כל הרוחות הגנוזות אצלו כביכול מן הכח אל הפועל, ולכן לסיבה זו ברא, יצר ועשה כל הנבראים וכל המציאות, כי בלא בני אדם על מי מרחם עד שיכול לקבל הכינוי של רחום או חנוך⁸ עד כאן

⁷ ולכן אפשר לרמז שזוהר בגי' בגבורה.

⁸ אלו פינו מלא שירה כים, ולשונו רנה כהמון גליו, ושפתותינו שבח כמרחבי הרקיע, ועינינו מאירות כשמש וכירח, וידינו פרושות כנשרי שמים, ורגלינו קלות כאילות אין אנו מספיקים לבאר ולהעמיק ולהבין

הסיבה של בריאת העולם לפי דברי האר"י בשער א' ענף א'. אבל כשנעיין בשער הכללים שבעץ חיים () תמצא סיבה אחרת והוא שבריאת העולם היה דוקא "כי חוק הטוב להיטיב", דהיינו שתכלית ושלמות הטוב איהו הקב"ה, וחוק הטוב האמיתי הוא להיטיב לאחרים, ולכן נצרך כביכול לברוא העולם, כי בלי נאצלים, נבראים, נוצרים ונעשים על מי מרחם? ועל מי מגלה הטוב, ולכן ברא כל המציאות כולו. עכשיו יש שני כתובים המכחישים זה את זה, ואף על פי שבעמקות אלו ואלו דברי אלקים חיים מכל מקום מבואר בפירושו של הרמח"ל עץ אוצרות חיים (גנזי רמח"ל) שטעם העיקרי הוא הטעם המבואר בשער הכללים, דהיינו חוק הטוב להיטיב, ויש קבלה בידינו⁹ שהאדמו"ר מקאמארנה זי"ע בעל הזוהר חי אמר לבנו, בעל הדמשק אליעזר על הזוהר הקדוש שעיקר קוטב של חכמת הסוד הוא לגלות האי ענין של חוק הטוב להיטיב, והשאר הוא רק פירוש על זה היסוד, וכלל זה של חוק הטוב להיטיב מלמד לנו שכל המציאות עם ריבוי היסורים והדינים והגבורות וכל ההסתר והחושך, כולו, בלי יוצא מן הכלל הוא לצורך הטבה, ואף על פי שבחוש הראות נראה כהפוך גמור מן דרך הטוב, מכל מקום אנו מאמינים שהכל הוא לתכלית, ובאמת כבר בתכלית הטוב נמצא שעיקר הנקודה של חכמת הנסתר, שנתגלה על ידי רשב"י איהו המתקת הרע בשורשו העליון דאיהו רצון הקדום של הקב"ה¹⁰ ועל פי כל הקדמות האלו מובן מקצת מן המקצת אודות רשב"י ושורשו בבינה עלאה, וראה דבר נפלא בהגהות המקובל לוי יצחק זי"ע, אב של האדמו"ר האחרון דחב"ד זי"ע על הזוהר חלק ב' תמ"ב, הובא בספר פנימי לוי יצחק) וז"ל, "שמעון מורה על בחינת גבורה, על דרך שם שמעון הראשון, שהוא שמעון בן יעקב, גבורה, (עיין ליקוטי תורה פרשת ויצא) שמעון בן יוחי, מספר שברים קול השופר כנגד יצחק גבורה, ורשב"י כזה גדול מאד ברזי דאורייתא על דרך שלעתיד יאמר ליצחק דוקא כי אתה אבינו כמעלת הזהב על החסד" עכ"ל והדברים נפלאים כי סודות התורה הם בחינת הגבורות קדושות שבשורשן יותר מעולין מן החסדים, שאינם יורדים לעומק, והוא בחינת מעלת הזהב על הכסף¹¹ ומעלת יצחק אבינו על השאר בשעת הגאולה העתידה, דאיהו דוקא על ידי לימוד סודות התורה כמבואר לקמן. וזה בחינת סעודת הלוייתן לעתיד בשעת הגאולה, ששם מתגלין שכל הגבורות, בבחינת הנקבה הם יותר

עומק של האי סוגיא העומד ממש ברומו של עולם, וכדאי לכתוב ספר מלא על האי נקודה, אבל אינו מן עיקר הסוגיא ובמקום שאומרים לקצר אינו רשאי להאריך.

⁹ עיין ספר ים החכמה וכן בספר תבואת שמי"ש מאת תלמידו ().

¹⁰ דרך אגב כדאי להזכיר שהאי ענין של חוק הטוב להיטיב הוא יסוד נפוץ מאוד בספרי רבינו הרמח"ל, ואזכיר כמה מקומות בלבד בתחילת ספר דרך ה', קל"ח פתחי חכמה פתח ג' ופתח נ"ב, ספר הכללים עמוד רצ"ב, וקנאת ה' צבקות עמי ע"ו, ועיין ספר רכב ישראל על קבלת הרמח"ל דף קע"ג.

¹¹ עיין באריכות מאמר מעלת הגבורות על החסדים.

מעולין מן החסדים שהם בבחינת זכר בסוד אשת חיל עטרת בעלה¹² ובוזה מבואר למה התגלות של רזין דאורייתא מקושר בקשר חזק עם סעודת הלוייתן. וז"ל של הרב המקובל יצחק אייזיק חבר זי"ע בספרו בית עולמים (כ"א), "וענין סעודת לוייתן הוא סוד גילוי רזין דאורייתא כמו שכתוב במדרש הנעלם פרשת תולדות (קלה) זמינין אינון צדיקייא למנדע ליה בלבהון וכו' וזהו הטוב הגנוז לצדיקים לעתיד, הה"ד ואלה תולדות יצחק, אלו תולדות השחוק שיהיה בעולם באותו זמן, והענין כי רזין דאורייתא הם מתחלקין לב' וכו' ועל זה אמרו רז"ל ולמכסה עתיק, דברים שכיסה עתיק יומין יתגלה לצדיקים והוא הלוייתן וכו'" עכ"ל¹³.

וזה גם כן ענין של סעודת יין המשמח, כידוע שיין מורה על הדינים והגבורות כשנמתקין בשורשן בסוד "יין המשומר בענביו מששת ימי בראשית" המתגלה דוקא אצל יצחק אבינו¹⁴ ולכן מובן דרשת חז"ל (סנהדרין לח.) "שנכנס יין יצא סוד" כי סודות התורה נמשלים ליין הגנוז בתוך הענבים, ושניהם מורין על ההבנה העמוקה של שורש הגבורות. וז"ל של בעל הקהלת יעקב (ערך יין), "אמרו רז"ל שהוא סוד, יין בגי' סוד, ונראה לי הטעם כי יין מרומז לבינה שהוא בחינת סוד שאין בא השגה וכו'" עכ"ל, וכן מבואר בהקדמת התיקונים חדשים של רבינו הרמח"ל (ה'), "זוהר תנינא, דא זוהר דביה תליא חדותא דאורייתא, ודא איקרי חמרא דאורייתא, דביה "ויין ישמח חיים" מסטרא דחכמה ובינה, ואלין מארי קבלה מסטרא דעץ חיים" עכ"ל, והוא ענין של השחוק דרזין דאורייתא, בחינת שחוק הלוייתן שכולם תלויים ביצחק בסוד "שחוק עשה לי אלקים" כי דוקא על ידי דיני "אלקים" מתהפכים הכל ומולידין השחוק של "אז ימלא שחוק פיננו", וזה ענין החדותא דרזי תורה. ודבר הזה, שעל ידי הלימוד של סודות התורה נמתקים כל הדינים מבואר בטוב טעם על ידי האי שר הזוהר מרן צבי הירש מזידיטשוב זצק"ל בספרו סור מרע ועשה טוב (קלי"ט בהנד"ח) וכן בשמו בספר זכרון זאת להרב מקאמארנא (בתחילת הספר) "פירוש על מה שנאמר בפייט "לגולה עמוקות בדין" היינו כשהקב"ה רואה ח"ו שדינים מתגברים על ישראל, מתחיל לגלות רזין דאורייתא והדינים בטלים", ובענין זה מצאתי דבר נפלא, ואף על פי שהדברים נסתרים כדאי להביאם בשלימותם, והוא בההקדמה לספר הקדוש איפה שלמה על אוצרות חיים מן המקובל האלוקי הרב חיים שאול דוויק זצוק"ל, המכונה בעל השד"ה וז"ל שם, "גם איפה שלימה גי' א-ל אדני, לרמוז אל א-ל אדני שבעשיה, שממנו נמשך אש גבוה שהוא הארה מחמשה גבורות שביסוד דנוק' דז"א,

¹² עיין ענין הלוייתן במאמר שמחת בית השואבה, וכל זה מבואר שם באריכות.

¹³ ועיין עוד דברי הגר"א באדרת אליהו - מגילת אסתר אודות סעודת ושתי דאיהו בחינת סעודת הלוייתן שהוא גילוי סודות התורה, ועיין ביאור הגר"א לתיקוני זוהר (תיקון כ"א) ד"ה הה"ד שיתו לבכם.

¹⁴ אודות היין דאיהו סוד בינה והתקשרות להגבורות עיין דרוש לפורים באריכות.

שהוא מההוא רוחא דיהיב בה ז"א, שהוא הרי"ו העליון, לשרוף העכירות והקליפות הנאחזים בעשיה דכל העולמות וכו'. וכמו שכתב מהרח"ו בהקדמת עץ חיים, כי על כן נקראו העוסקים בחכמת הקבלה מחצדי חקלא, שמעבירים קוצים מן הכרם וכו"ו עכ"ל. וזהו הסוד הנורא של "מחצדי חקלא", כי השכינה הקדושה, שם נאחזים הדינים והגבורות ר"ל, והם סוד הקוצין של השדה והכרס דאיהי מלכותא קדישא שיורדת לגלות. ועל ידי לימוד הסוד מקציצין כל הקוצין וכל הקליפין מן הקדושה, למתק כל הדינים שהיו שמה, והכל על ידי הגבורות קדושות שיורדין בחוזק על ראש של האי קליפין לבטלם ולמתקם לצורך עלית השכינה והגאולה העתידה¹⁵.

אחר שביארנו כמה דברים אודות רשב"י ושורשו מהארת בינה, ואיך שהסודות שהוא גלה שייכים במיוחד למיתוק הגבורות מגיעים עכשיו לאור חדש שזרח על העולם וגלה סודות נוראים על פי דברי הזוהר הקדוש. הלא הוא רבינו יצחק לוריא זצוק"ל הנקרא בפי בני ישראל "אריז"ל" ידוע לכל ששם של האדם מורה על מהותו של האדם ולכן נמצא אצל חכמינו ז"ל כמו רבי מאיר שבדק בשמות של בני אדם להגיע לידיעת מהותיהם, ולכן שייך להעמיק קצת אודות הקשר בין האריז"ל ויצחק אבינו שהיה מרבה למדת הגבורה העליונה כנודע, וראה דבר פלא הנכתב על ידי אחד מיחידי סגולה של דור הקודם, דור דעה, רבינו יוסף חיים זצוק"ל בספרו דעת תבונה (פתיחה ראשונה דף ב') וז"ל, "ואחשוב לעשות רמז לענין רבינו זלה"ה בהשגתו בחכמה הזאת בפסוקי תורתנו הקדושה, כי אין לך דבר שאין לו רמז בתורה הקדושה כנודע מדברי הרמב"ן ז"ל, והוא מה שכתוב בפרשת תולדות, "ויחפרו עבדי יצחק בנחל וימצאו שם באר מים חיים, ויריבו רועי גרר עם רועי יצחק לאמר לנו המים ויקרא שם הבאר עשק כי התעשקו עמו, ויחפרו באר אחרת ויריבו גם עליה ויקרא שמה שטנה, ויעתק משם ויחפור באר אחרת ולא רבו עליה ויקרא שמה רחובות ויאמר כי עתה הרחיב ה' לנו ופרינו בארץ" (ואחר כך נפטר מו"ר זלה"ה) "ויעל משם באר שבע" ואין רצוני לפרש הרמז כולו כי מה שהיה מתחילה עד הסוף באמיתות, ידוע הוא לצדיקים אשר בגן עדן, שם יפרשו הרמז הזה, ואם שגיתי ה' יתברך יכפר בעדי ודי בזה", עכ"ל של הרי"ח טוב זי"ע. ואף על פי שאין לנו עסק בנסתרות מכל מקום מבואר היטיב שכל חיי האריז"ל מרומזים בחיי יצחק אבינו ע"ה. ואפשר לרמז שדוקא אצל חפירת הבארות מרומז עניני האריז"ל, כי ביארנו לעיל בתחילת המאמר שסודות התורה הם בחינת עומק שאינו נראה לעינים, ולכן נצרך מעשה דגבורה לשבר החיצוניות להגיע

¹⁵ וקצאתי מאד בענין מחצדי חקלא כי אינו מן עיקר הסוגיה אבל אם לסוד נפשו מבקש עיין דברים עתיקין בספר אדיר במרום לרבינו הרמח"ל (), ועיין ספר הקודש סור מרע ועשה טוב (דף ט"ו) ועיין הוספות מהרצ"א (אות ט"ו) שם, ועיין הקדמה של רח"ו זי"ע לספר עץ חיים, וכולם על פי דברי האדרא רבא בפתיחה, "ומחצדי חקלא זעירין אינון" והדברים ארוכים ונעימים.

להעמקות, והוא ממש אותו הענין של חפירת הבארות בכלל ואצל יצחק אבינו בפרט, כי יצחק מורה על גבורות קדושות היורדים לתוך החיצוניות לגלות שיש פנימיות עמוק עמוק בתוכם. וז"ל של רבינו הגר"א באדרת אליהו (תולדות כו, כא ד"ה ויחפרו) "ענין ג' בארות שחפר יצחק כי המים הן בסטרא דיצחק שבא מאברהם, בסוד גבורות גשמים וכו'" עכ"ל הנצרך לענינו, ועיין ביאור הבאר יצחק שם, וז"ל, "זה נתבאר בכמה מקומות שמים הם גבורות שלכן נתקנו בברכת גבורה. והסבסטרא דיצחק כי הגבורות הם בסוד חפירה ששם שקועין לגו כמ"ש הגר"א בכמה מקומות ושם המים יורדין בעמק שהם משורש הבוצינא דקרדנותא דגזול במעוי דאימא" עכ"ל¹⁶ ולפי שחפירת הבארות מורה על כוחות של גבורות עליונים המושרשים בבניה ופעולתם למטה, מובן למה מרומז חיי האריז"ל דוקא שם, כי ידוע שיצחק אבינו היה המרכבה למדת הגבורה כשהוא נקי בתכלית הזכות, ואיהו סוד השחוק וסוד הגאולה העתידה בבחינת "כי אתה אבינו" כמבואר כבר כמה פעמים לעיל, וכל ענינים האלו היו גם כן אצל האריז"ל. וז"ל של הגאון המקובל רב יצחק מאיר מורגנשטרן שליט"א (שיעורים נתיב חיים תשע"א דף של"ט הערה ב'), "וכן השם יצחק הוא בסוד משיח וגאולה התלויה בלימוד פנימיות התורה, שיצחק אותיות קץ חיי ר"ת חיה יחידה, ונקרא יצחק על שם השחוק דלעתיד שאז ימלא שחוק פינו כמבואר בגמ' (שבת ס"ח.) שהגאולה השלימה ברחמים הוא דוקא על ידי יצחק אבינו עי"ש, וביארנו בזה במקום אחר שעל כן רבינו האריז"ל ששמו יצחק היה בבחינת משיח בן יוסף כידוע" עכ"ל. ומה שכתב שהאריז"ל היה בסוד משיח בן יוסף, הוא על פי דברי רבינו חיים וויטאל זי"ע (פרי עץ חיים - שער העמידה ד"ה תשכון) וז"ל, "במלת וכסא דוד עבדך הזהיר לנו מורי זלה"ה מאד, ביום א' שהלכו על ציון שמעיה ואבטליון בהתפללנו שם, והכסיף שם לנו לומר שנזכיר בכל תפילה ותפילה לכוון במלת דוד עבדך שיחיה משיח בן יוסף, ולא ימות על ידי ארמילוס הרשע, והוא נקרא "כסא דוד עבדך", וזה סוד "חיים שאל ממך", כמו שכתוב ברעיא מהימנא (כי תצא רעו:) שעתיד משיח בן יוסף למות, ולא הבינו דבריו, וה' יודע נסתרות וסופו מוכיח על תחילתו, שמת מורי החסיד זלה"ה בעונותינו הרבים" עכ"ל הנורא. ועיין עוד דברי העמק המלך (שער ו' דף רע"ח), "ואשרי עין ראתה כל אלה הנסים והנפלאות שנעשו על ידו,

¹⁶ ועוד בענין חפירת הבארות דוקא על ידי יצחק, בחינת הגבורות דאור חוזר עיין תורה אור (תולדות) לאדמו"ר הזקן זי"ע ובתורת חיים (שם) מאת בנו, אדמו"ר האמצעי זי"ע, ואגב, חפירת הבארות, שהוא מציאות העומק בתוך החיצוניות הוא כעין חקיקת האותיות דרל"א שערים בבריאת העולם כמו שמבואר בספר היצירה משנה א', ולכן חקק הוא בגי' יצחק, כי כל זה, דהיינו מדת החקיקה הוא דוקא על ידי כח הגבורות, וז"ל של רמ"מ משקלאב בספר מים אדירים (דף ע"ו), "יסוד החקיקות, סוד חק"ק גי' ר"ח סוד יצחק, ההתהפכות מאין ליש, והן גבורותיו של הקב"ה והוא סוד אריז" (גי' יצחק) בל"בנון", כלומר הל"ב נתיבות חכמה ונו"ן שערי בינה ספון באר"ת" עכ"ל ואכמ"ל.

ואשרי תלמידיו שהיו זוכין לעמוד ולשרת לפניו, ולשאוב ולשתות מים חיים ממעיני הישועה זמן אותו שתי שנים שהיה לומד עמהם בארץ, ואלמלא היה קיים ה' שנים בארץ ישראל היה מבאר לנו כל שיטת התלמוד וכו' על דרך הסוד, והיה מביא הגאולה בימיו כי הוא היה משיח בן יוסף של אותו הדור, עכ"ל¹⁷. וכן מצינו אצל יצחק אבינו שהוא בחינת משיח בן יוסף כמבואר ברמח"ל (אוצרות הרמח"ל פרשת תולדות), "יצחק הוא בסוד משיח בן יוסף שהוא דין והוא בנו של משיח בן דוד, אברהם שהוא חסד". וידוע כבר (עיין מאמר שמחת בית השואבה) שמשיח בן יוסף מורה על צד השאמל ששם הגבורות, ותכליתו הוא למתק ולהפך כל הדינים והיסורין "לשלהובי י"ח" וגבורות קדושים, ולכן מובן למה גם יצחק אבינו וגם רבינו האריז"א שניהם היו בבחינת משיח בן יוסף¹⁸ אם נעמיק קצת בכללות דברי האריז"ל וכמה מן היסודות שזכה לגלה רואים הקשר לסוגית הגבורות והמתקתם בשורשם דאיהי בינה כמו שראינו אצל הארת רשב"י בראש דבריו (עיין ע"ח שער, ובכמה מקומות) האריז"ל מדבר אודות פעולת הצמצום (עיין דרוש הצמצום באריכות) שעומדת בראש סדר ההשתלשלות, ונדוע שהצמצום היה פעולה של דין, פעולה של הסתר וגבורה בכדי שהנבראים יכולים להיות במציאות. והאי צמצום, שהוא הפעולה הראשונה, שאנו כנבראים יכולים לדבר עליו הוא הפתח לכל גנוי החכמה. מובן שכל תהלוכות החכמה הוא המשך מענין הצמצום והצמצום הראשון היה לצורך הכלים, דהיינו היכולת להסתיר ולמעט ריבוי האורות כדי שלא נתבטלו כל הנבראים על ידי רוב ההארה מן האור העליון, וכולם נקראים תיקונים, שהם תיקוני האור על ידי כלים מכלים שונים. ואפשר על פי זה לבאר משמעות התואר "קבלה" לחכמת הנסתר, כי תכונת הכלים, שהם בחינת נקבה כידוע הוא לקבל ולמעט ההשפעה של האור שהוא בבחינת זכר בערך הכלי, ומשום שאחד מן העיקרים של האי חכמה הוא דרך התיקון, שהוא הסדר של בניית הכלים מובן למה החכמה בכללות נקרא בשם כל ישראל "חכמת הקבלה" אבל באמת, אף על פי שבמקום העליון הזה הכלים הם "בתכלית הזיכוד" ונקראים כלים רק בערך האור, אבל בערך עצמם הם מאירין כזוהר הרקיע, מכל מקום שכיורדים מטה מטה בסדר ההשתלשלות עד

¹⁷ ועיין עוד בעמק המלך הקדמה שלישית, פרק ה', וכן שער י"ד פרק כ"ו, ועוד בתיקוני שבת פרק ו' הנדפסים בסוף חלק שני.

¹⁸ וידוע שאחד התפקידים העיקרים של משיח בן יוסף הוא המלחמה כנגד קליפת עמלק, שהם מתנגדים בתכלית כלפי הברית והיסוד ששם תלוי כל התגלות האור בסוד אור הגנוז שמכסה על ידי הערלה שהוא בחינת מאכל דנחש "נחש עפר לחמו" כנודע, ולכן הם גומרים ספיקות בהאי חכמה ונעשים פירוד בין השם, ודוקא על ידי לימוד של רזי תורה שהוא בחינת חכמת יוסף המתגלה דוקא בארץ מצרים - כמו האריז"ל שזכה לרוב חכמתו על שפת היאור בארץ מצרים כנודע מבטלים כח של עמלק שרוצים להסתיר את האור ואכמ"ל, ועיין הקדמת רבינו יצחק אייזיק חבר זי"ע לפירושו פרי יצחק על ספר היצירה.

עולמינו התחתון שבעשיה מתהפכין הכלים להיות הסתרות ודינים קשים. ועל ידם מתגלה כל היסורין והמרירות שנגרם על ידי הסתרת אור השי"ת. אבל כשמובן לבני אדם שכל הכלים וכל החושך מושרש מעלה מעלה בגנזי עליון, דאיהו הצמצום הראשון, "שעלה במחשבה לברוא את העולם בדין" אז נמתקים כל הדינים ומתהפכים ממרירו למתיקו. ועל פי זה אומרים בשם בעל הסולם זי"ע (אותיות דליבא ק"פ) "שעיקר החידוש של האר"י הוא סוד אור חוזר, בחינת דין כנודע"¹⁹ שהוא בחינת הפיכת הסוף, ששם נאחזים הדינים, לראש ששם מתגלים הקדושה העליונה בסוד "עולם הפוך ראיתי". וכל זה הוא באמצעות הארת הבינה, ששם נגנו הבוצינא דקרדנותא ולכן מובן למה תמצא פעם אחר פעם שהתחלת החכמה מתחיל עם הבינה, דאיהי כח השמיעה העליונה, אורות האוזן של שם הוי"ה במילוי ס"ג. ואזכיר כמה מן הדברים, מבואר () שהתחלת הידיעה מתחיל עם האורות שיוצאים מפנימיות הא"ק, כי שם בפנימיות "אין לנו רשות להשתמש בהם אלא לראותם בלבד", והאורות היוצאים משם יוצאים מנקבי הראש של הא"ק והם האזנים, החוטם והפה ובכללות נקראים אורות דאח"פ. ואלו האורות הם אורות הטעמים של הנקודות, שהם העי"ב דס"ג, כי עי"ב כנגד הטעמים וס"ג כנגד הנקודות. נמצא שראשית הדיבור מתחיל עם אורות דס"ג שהם אורות דאימא עילאה, אורות דבינה, וכן אצל עולם הנקודים, שהוא השלב השני אחר אורות דאח"פ שהוא עולם העקודים הם אורות נקודים דנקודים שהם ס"ג דס"ג, ומבואר בדברי האר"י () שמשום שאורות ההם היו ס"ג דס"ג בבחינת "כולו נסוג אחור" לכן אירע השבירה שהוא הסוגיא העיקרי בענין התהוות הרע והדינים. ובאמת הסוגיא של השבירה והתיקון של השבירה הוא הלימוד העיקרי אודות המציאות האמיתי של הסיגין והקליפות שהם תולדות הרע והגבורות, כי בדברי האר"י מבואר פעם אחר פעם עד להפליא שהשבירה והדינים אינם יוצאים לבטלה אלא מתהפכים להיות התיקון, דהיינו שלא מבטלים ומעבידין את הרע אלא מגלין שבעמקות הרע יש אור התיקון עצמו, וזהו באמת עיקר קוטב דברי האר"י כמו שכתב המקובל ... בספרו יד אליהו (ערך קבלה, אות י"ט), "שורש ידיעת הקבלה, שאבי"ע ופרטיהן נעשו מהבירורין דזין מלכין", וזהו באמת היסוד של רוב כתבי רבינו בעל הלשם שבו ואחלמה בפרט ספרו המדהים דרושי עולם התהו או ספר הדע"ה, וכבר הביאו כמה פעמים מדבריו במאמרים הקודמים, ואפילו בעולם התיקון שהוא שלב האחרון הנקרא "ברודים" אחר האח"כ והנקודים יש משמעות עיקרי בענין אורות דס"ג, כי ידוע שעולם התיקון מתיחס לאורות של מ"ה החדשים היוצאים מן המצח דא"ק לתקן ולברר השברי כלים שיצאו מאורות הס"ג בשעת השבירה, ובערך האורות החדשים דמ"ה, אורות הישנים דס"ג נתהפכו לבחינת ב"ן, שמורה על בחינת נקבה, כי אורות דמ"ה היו

¹⁹ ועיין מאמר אור חוזר באריכות.

בבחינת אורות זכרים ובהתחברותם לאורות דס"ג, נעשה הס"ג כנקבה וממילא אורות דב"ן, אבל מבואר בדברי האר"י () שלעתיד כשמתקן כל הסיגין וכל הגבורות דאורות דב"ן, אז חוזרים האור דב"ן לשורשו ותכונתה הראשונה דאיהו אורות דס"ג, ואז "מבטלים" אורות דמ"ה ושולטים אורות דס"ג בסוד "אשת חיל עטרת בעלה", כי האשה בחינת נקבה, אורות דב"ן, עולה בראש הבעל, שהוא בחינת זכר, אורות דמ"ה ונעשה כתר ומקיף עליו. וזה הוא ממש הענין של מיתוק הדינים בשורשן, כי הדינים והגבורות שהם נאחזים בשם ב"ן, עולמינו התחתון עולים לשורשם שהוא בינה, שורש הדינים, אורות דס"ג ושם מתגלים להיות ההנהגה העיקרית של לעתיד לבא ששם מתגלה למפרע שכל הרע והחושך של הדינים הם באמת למעלה מן החסדים ואורות דמ"ה. ומבואר בדברי הרמח"ל (אדיר במרום) שעיקר החכמה הוא להבין החילוק והפירוד בין אורות דב"ן ובין שורשם באורות דס"ג, והם הם הדברים שאמרנו עד כה, שעיקר הגילוי של האר"י"ל הוא לגלות שהדינים, ב"ן, מושרשים למעלה בבניה, ס"ג. וזהו באמת הסיבה שהאר"י משתמש תמיד בהלשון של "לשכך" או "לשבר" את האוזן כשמדבר בדרך משל בעלמא, כי האזן מורה על בינה, אורות דס"ג, הארה של אימא עילאה, כי משם מתחיל עיקר החכמה, וז"ל של בעל הלש"ם (ביאורים אח"פ, פרק ב', ב), "רוצה לומר כי בכל דרושי אח"כ, וכן לקמן בעולם העקודים ובשער מטי ולא מטי אינו מדבר אלא רק מאורות האזן ולמטה שהוא מהנשמה ולמטה וכו'", והוא על פי דברי האר"י עצמו, וז"ל (), "...".²⁰

נמצא שרוב דברי האר"י וחכמתו מושרשים ומתחילים מהארת הבינה, ואפשר לרמז כי הספר היסודי ביותר של חכמת האר"י"ל הוא ספר הקדוש "עץ חיים" ושם בתוכו יש נו"ן שערים בבחינת נו"ן שערי בינה, וכן שער כתביו שנכתבו על ידי תלמיד נאמן ביתו רח"ו זי"ע נקראים "השמונה שערים" וידוע ששמונה מורה תמיד על בינה שהיא שמונה מתתא לעילא, וכן שמו

²⁰ וכאן צריך עמק קצת כי נודע בשער בת רבים שתורת הנגלה לעומת תורת הנסתר הוא בחינת שמיעה לעומת ראייה, כי בבבלי הלשון הוא "תא שמע" ובזוהר הלשון הוא "תא חזי", ובפשטות החילוק הוא שבנגלה ששם ריבוי הפרטים והמחלוקת צריך השימוש במח הבינה שהוא בחינת שמיעה לעומת חכמת הקבלה, שהוא יותר כללי צריך שימוש של מח החכמה דאיהו ראייה, ולכן צריך עיון כי עד כה אמרנו שעיקר קבלת האר"י"ל הוא בחינת שמיעה, דהיינו אורות דבינה. ואפשר לתרץ על פי דברי רבינו חיים מוואלאזין זי"ע בהקדמתו לפירוש הגר"א לספרא דצניעותא ששם מבאר בתוך דבריו שחכמת האר"י בערך חכמת הזוהר הוא כערך הגמרא לערך המשנה. וידוע שהגמ' הוא הפירוט של כללי המשנה, וכמו כן דברי האר"י הם הפירוט וההבנה של כללי הזוהר הקדוש, ולכן מובן שחכמת הזוהר הוא "תא חזי" דהיינו החכמה דכללות הדברים אבל קבלת האר"י"ל הוא "תא שמע" וה"לשכך את האזן" בערך חכמת הזוהר, והוא בחינת השמיעה שבראייה לעומת הראייה שבראייה. ונמצאים חילוק כזה גם בתורת הנגלה כי בבבלי משמשים בלשון "תא שמע" אבל בירושלמי תמצא גם "תא חזי" של הזוהר ואפשר לומר בס"ד שהבבלי הוא בחינת השמיעה שבשמיעה והירושלמי הוא בחינת ראייה שבשמיעה, ויש דרכים אחרים לישה הדברים ואכמ"ל).

יצחק, שמורה על בינה הוא בגי' שמונה פעמים שם הוי"ה כמבואר כבר. וידוע שעיקר המשכת החכמה של האריז"ל לתלמידיו היה בצפת עיר הקודש, וצפת גם כן מורה קצת על התכונה של האי חכמה בבחינת "חן המקום על יושביה", והענין הוא שצפת הוא מלשון צפון, וגם נמצא בצפון של ארץ ישראל. והמשמעות של צפון מורה על הדינים והגבורות, כמו שאמר הכתוב (ירמיה, א) "מצפון תפתח הרע", ושם שולטים כל הכח של הטומאה והחושך. אבל בפנימיות הצפון, שם תמצא התענוג והשמחה היותר אפשרי, כמו שאמרו רז"ל, "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך", ששם בתוך הצפון נגזו האור הגנוז של עתיד להתגלה למתק כל הגבורות והדינים, ומשם הזהב כמו שאמר הכתוב "מצפון זהב יאתה" () כי הזהב מורה על הדינים, אבל בשורשן הם יותר מעולים מן הכסף שהם החסדים בסוד בימי שלמה הכסף לא עלה לכולם, כי שם היה הכל מתוקן והיה כעין העתיד בע"ה, וז"ל של הזוהר הקדוש (פרשת שלח קעג). "אלא פוק וחמי עובדין דרחמנו דעבד קב"ה, במה דאיהו מחי, ביה יהיב אסוותא", דהיינו במה שהוא מכה הוא מרפא, "במה מחי בשמאלא, בימינא קריב, ובשמאלא מחי, במה דמחי, ביה יהיב אסוותא לעולם, כתיב "מצפון תפתח הרעה", ובצפון מחי ומתמן נפקי כל דינין וכל גזירי קשיין" ודוקא שם תמצא כל הטוב העתידי, "וביה שרי כל אגר טב, וכל טיבו דזמין קוב"ה למיהב לישראל, לזמנא דאתי, קרי הקב"ה לצפון, ויימא ליה, בך יהבית כל טיבו, וכל אגר טב ולבני, דסבלו כמה בישין בהאי עלמא וכו" עכ"ל. וזהו גם התכונה של צפת עיר הקודש, שהוא מושרש בבינה, וז"ל של ספר הקודש חסד לאברהם (מעין השלישי, נהר י"ב), "והנה צפת במ"ק עולה כ"א בחשבון, שם א-ה-י-ה (שבבינה וכתר כנודע) לרמוז שמתנהגים עם הדר בה בי"ג מדות של רחמים גמורים משם הכתר, ולפיכך היא א' מערי מקלט המאציל נפשות²¹ וגם צפת במ"ק כ"א ואם המלה כ"ב כחשבון כ"ב אותיות התורה, לרמוז שצפת מוכנת ומזומנת להשיג בה סוד עומקה של תורה, ואין אויר זך בכל הארץ ישראל כאויר צפת" עכ"ל הקדוש. נמצא שצפת תלוי בהארת השם א-ה-י-ה דאיהו שם דבינה כנודע, והוא הסוד הנזכר בזוהר שבצפת, שהוא צפון שם מתגלים המיתוק היותר אפשרי, מתוך הרעה עצמו²².

²¹ ועיין אדיר במרום () בתחילה אודות העיר מקלט ובינה, הארת אימא עילאה, שהם ערי הלויים, בעלי הגבורות נמתקות והדברים עולין בקנה אחד ממש בע"ה.

²² ועיין דברים נפלאים במכתב הגאון רבי ישראל משקלאב, תלמיד של הגר"א ומחבר ספר פאת השולחן להגאון רבינו החתם סופר זי"ע אודות הרעש הנורא והאיום שאירע בצפת (מודפס בסוף הספר בת עין הנדפמ"ח), "הנה בחודש טבת הקשה מהשלש חדשים למאורעות חורבן בית קדשינו, ביום כ"ד בו הסמוך, על ידי שגבר עמלק שטנא נצח להגביר דינא דהקב"ה קשוט, המביט לארץ ותרעד, רגע באפו, כי בהתגברות הדין לעת מנח"ה עלה אבי"ק (שניהם גימ' ק"ג) לפני כסא כבוד (בינה) פקידת עון העג"ל (ק"ג) על ידי ק"ג דשמאלא (עיין שער הכוונות, דרוש דמנחה) בלקיחת או"ר דימינא מחלק י"ש דש"י (ק"ג - או"ר - ש"י) עלמין הנחלק

לאו"ר וק"ג כנודע במספר" עכ"ל, ואין לנו עסק בנסתרות אבל מובן ונראה הקשר בין גבורה דיצחק (עין שער הכוונות הנ"ל) ועיר צפת ועין ספר בת עין (ליקוטים בסוף הספר) וז"ל, "והיה מסיים בפירוש הגמ' (סנהדרין צח). "שאלו תלמידיו את רבי יוסי בן קיסמא אימתי בן דוד בא, אמר להם כשיפול השער הזה, ויבנה ויחזור ויפול ולא יפסיקו לבנותו עד שבן דוד בא", ואמר כי שע"ר אותיות רע"ש וגם בגי' צפת, ומזה כמה שנים שהיתה רעש גדול ב' פעמים בארץ ונהרגו כמה נפשות ר"ל, ואמר שזהו נפילה אחרונה, ועד שלא יספיקו לבנותו בן דוד בא, אמן כי יהי רצון" עכ"ל, ודבריו מבואר לקמן בענין הגאולה בזכות לימוד הקבלה ואכמ"ל.